

Н.Ю. Моренова,

А.А. Рехлецька

Кооперативний сектор української економіки у розвитку міжнародного зеленого туризму

Анотація. У статті досліджено доцільність розвитку зеленого туризму в Україні. Обґрунтовано можливість участі кооперативного сектора української економіки у розвитку зеленого туризму. Запропоновано проекти міжнародної кооперативної співпраці у туристичній сфері Львівської області.

Annotation. Reasonability of green tourism development in Ukraine is proved in the article. Important role of Ukrainian co-operative sector in green tourism development is substantiated. Projects of international co-operative collaboration in tourism sphere of Lviv region are developed.

Міжнародний туризм сьогодні є динамічною сферою зовнішньоекономічної діяльності, яка в багатьох країнах перетворилась у швидко зростаючу галузь “великого” бізнесу. У туристичному бізнесі створюється 6% обсягу світового валового продукту, міжнародний туризм акумулює 7% обсягу сукупних капітальних вкладень, 11% сукупних світових споживчих витрат, 5% всіх податкових платежів надходять з туристичної галузі. В сумі отриманих доходів від експорту туризм займає третє місце після доходів від експорту нафти і нафтопродуктів та експорту автомобілів [1, С.162]. Туристичний бізнес приваблює підприємців найменшими стартовими інвестиціями, короткими строками їх окупності, постійним попитом на послуги туризму, високим рівнем рентабельності виробничих витрат.

На початку 90-х років з набуттям незалежності Україна отримала реальні економічні механізми для виходу на міжнародний туристичний ринок. Проте ще й досі туристична галузь української економіки не відіграє значної ролі в міжнародному туризмі. Тому велика кількість наукових досліджень проводиться з метою інтенсифікації розвитку туризму в Україні. А.Великий, В.Данильчук, В.Євдокименко, В.Кифяк, В.Кравців, О.Любіцева, І.Рєпін, І.Школа у своїх наукових дослідженнях аргументовано доводять, що туристична галузь є важливим чинником стабільного й динамічного збільшення надходжень до бюджету, істотного позитивного впливу на розвиток інших галузей економіки (транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство тощо). Туризм сприяє підвищенню зайнятості населення, розвитку ринкових відносин, міжнародному співробітництву.

Особливо активно в останні роки проводяться дослідження можливостей розвитку в Україні зеленого туризму. У працях О.Грець, Г.Михайліченко, І.Прокопи, М.Товт доведено, що сільський зелений туризм у більшості країн ЄС (особливо у Франції, Іспанії, Італії, Австрії, Німеччині, Польщі) є невід'ємним напрямом комплексного соціально-економічного розвитку села та обґрунтовано необхідність використання потенціалу зеленого туризму для розширення сфери зайнятості сільського населення та вдосконалення інфраструктури економічного розвитку сільських місцевостей і в умовах української економіки.

Питання адаптації кооперативного сектора української економіки до ринкових умов вивчають В.Андрійчук, В.Апопій, С.Бабенко, В.Геєць, Я.Гончарук, В.Зіновчук, А.Мокій, С.Семів, І.Юрко. Вони визнають, що кооперативна співпраця – потужний напрям міжнародної соціально-економічної інтеграції. Проте ще недостатньо розкриті можливості використання кооперативного сектора в розвитку міжнародного туризму. Саме цим і зумовлюється актуальність обраної теми статті.

Зважаючи на тенденції розвитку кооперативів в країнах ЄС та результати наших попередніх досліджень [2], де обґрунтовано доцільність розвитку кооперативних галузей третинного сектора, назрілою видається важливість міжнародної кооперативної співпраці у сприянні розвитку туризму в Україні, а особливо зеленого туризму.

Звідси метою цієї статті є розробка проектів діяльності кооперативів у сфері зеленого туризму в контексті євроінтеграції. Окреслена мета передбачає вирішення таких завдань: довести доцільність розвитку зеленого туризму в Україні; дослідити позитивні результати розвитку зеленого туризму для сільського населення та кооперативів у сільській місцевості; розробити конкретні проекти співпраці українських кооперативів та кооперативних організацій ЄС у сфері зеленого туризму.

На жаль, наявний потенціал розвитку туристичної галузі в Україні реалізується недостатньо, немає повноцінної, адаптованої до ринкових умов державної політики вітчизняного туризму. Процес модернізації застарілої туристичної інфраструктури та залучення інвестицій в її розвиток характеризується низькими темпами: обсяги вкладень у 2000 р. становили 407 млн грн, у 2001 р. – 378 млн грн, у 2002 р. – 350 млн грн [3, С.205]. Бракує кваліфікованих кадрів для роботи в цій новій для нашої держави сфері. Держава втратила контроль за її розвитком та регулюванням діяльності.

Згідно програмних документів [3], стратегічна мета розвитку туризму в Україні полягає у створенні конкурентоспроможного на внутрішньому та світовому ринках національного туристичного продукту, здатного максимально задовольнити потреби населення України у розширенні внутрішнього туризму та зростанні обсягів в'їзного туризму; забезпеченні на цій основі комплексного розвитку курортних територій та

туристичних центрів з урахуванням соціально-економічних інтересів їх населення; збереженні й відновленні природного середовища та історико-культурної спадщини; вирішенні завдань щодо наповнення державного і місцевих бюджетів за рахунок його розвитку та створення нових робочих місць, піднесення іміджу України як туристичної держави на міжнародному рівні. Особливу увагу, зазначається у Стратегії, треба приділити адекватній підтримці розвитку сільського зеленого туризму, де за рахунок консолідації бюджетних коштів має бути реалізоване стратегічне завдання – залучення більшості населення та переважної орієнтації місцевого аграрного виробництва на обслуговування потреб туризму, відродження традиційної культури ремесел.

Специфіка зеленого туризму передбачає необхідність економіко-правової інтеграції з метою акумулювання ресурсів. Тому видається, що саме споживча кооперація як цілісна соціально-економічна система може стати одним із важливих чинників розвитку зеленого туризму в Україні.

З огляду на це, необхідно звернути увагу на структурний підрозділ Міжнародного кооперативного альянсу (МКА) Міжнародну асоціацію туристичних кооперативів (ТІСА), з якою не налагоджена співпраця. Як член МКА Центральна спілка споживчих товариств України (або окремі її спеціалізовані туристичні організації) може стати членом ТІСА і розвивати туристичну галузь за сприяння цієї міжнародної організації. У функції ТІСА входить: створення точної та об'єктивної реклами про послуги, які пропонують туристам члени Організації; розповсюдження інформації серед кооператорів, які збираються подорожувати за кордон, про заплановані заходи кооперативного руху під час перебування туристів в даній країні; сприяння покращенню якості послуг, що пропонуються туристам організаціями-членами ТІСА; розвиток міжкооперативних зв'язків; організація консультацій та сприяння розвитку організацій-членів ТІСА; організація міжнародних проектів співпраці членів ТІСА; проведення семінарів, тренінгів, навчань для співробітників організацій-членів [4; 5]. Тому співпраця з ТІСА дозволить українським кооператорам диверсифікувати свою діяльність, популяризувати туристичні ресурси України, покращити якість обслуговування туристів, налагодити зв'язки із зарубіжними колегами з метою вивчення їх досвіду ведення туристичного бізнесу.

Розвитку міжнародного туризму повинна сприяти і співпраця українських кооперативів з партнерами з країн ЄС у формі спільних підприємств, із залученням іноземних інвестицій, зарубіжного досвіду, при використанні франчайзингових чи лізингових операцій.

З метою інтенсифікації розвитку зеленого туризму Львівщини, з урахуванням рекомендацій Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про затвердження заходів щодо

розвитку іноземного і внутрішнього туризму” від 27.06.2003р. [6], актуальним видається втілення кооперативної ідеї в конкретні проекти розвитку туристичної галузі Львівської області.

Господарський механізм функціонування туризму на селі тісно пов'язаний з організаціями, які займаються обслуговуванням туристів. Доцільно створити кооператив в межах окремого села або декількох сіл регіону, основу якого б склали власники агроосель, туристичні бази, відпочинкові комплекси та споживче товариство (з мережею торговельних, виробничих об'єктів та закладів громадського харчування).

Під „сільським туризмом” розуміють певний різновид підсобної господарської діяльності сільських мешканців у межах та з використанням будівель, виробничих, природних та інших ресурсів свого маєтку (садиби, господарства), а також навколишніх територій по наданню послуг відпочиваючим у формі надання місць для проживання, забезпечення харчуванням та надання інших послуг, пов'язаних з рекреативною та туристичною діяльністю. Членами кооперативу могли би також стати реалізатори спортивного спорядження, рибне, мисливське господарства, екскурсіводи, рекламна агенція, власники спортивних об'єктів, розважальних закладів.

До головних обов'язків кооперативу в першому наближенні віднесемо: розміщення відпочиваючих в оселях сільських господарів, на туристичних базах чи у відпочинкових комплексах шляхом розселення відповідно до індивідуальних потреб відпочиваючих; організація та проведення культурно-освітніх та розважальних заходів; організація діяльності закладів громадського харчування-членів кооперативу; постійне ознайомлення членів кооперативу з основами маркетингу, агробізнесу, новими ринковими умовами господарювання, світовими сучасними тенденціями в сфері обслуговування туристів; постійний моніторинг агроосель та їх періодична „перекласифікація” відповідно до вимог до якості обслуговування відпочиваючих (наприклад, п'ять квіточок (зірочок, колосків) – найвищий рівень обслуговування, чотири – нижчий і так далі, як це практикується в країнах ЄС [7]); створення і постійне оновлення інформаційної бази даних про агрооселі, туристичні бази, відпочинкові комплекси-члени кооперативу з метою задоволення індивідуальних вимог кожного відпочиваючого; залучення і координація дій спецпідрозділів служби порятунку; контроль за якістю послуг, що надаються кооперативом; контроль за станом інфраструктури, будівель, засобів, що належать кооперативу; пошук клієнтів; реклама туристичного потенціалу регіону, діяльності кооперативу, зв'язки з громадськістю (PR); координація дій членів кооперативу з метою підвищення ефективності та якості роботи кооперативу; захист інтересів всіх членів кооперативу; забезпечення безпеки туристів та членів кооперативу;

постійне дослідження ринку туристичних послуг та адаптація діяльності кооперативу до світових вимог; лобювання інтересів членів кооперативу на державному рівні.

При створенні кооперативу такого типу видається важливим використання досвіду польських, австрійських та іспанських кооператорів що стосується організації сільського туризму. Створена туристична інфраструктура сприятиме залученню більшої кількості як українських, так і зарубіжних туристів, що, в свою чергу, вплине на збільшення торговельного товарообороту споживчого товариства, збільшить зайнятість та доходи місцевого населення, збільшить обсяги надходжень до місцевого бюджету.

Кооперативи в Карпатах можуть використати досвід польських чи австрійських партнерів в організації туристичного гірського туризму. Першочерговими завданнями кооперативу в Карпатському регіоні можуть стати: розвиток кінного туризму на базі агроосель, які займаються розведенням коней; залучення інвестицій в розвиток телекомунікацій; запровадження корпоративної системи (для кооператорів) обслуговування клієнтів (наприклад, пластикові абонементи на гірськолижних спусках); організація тематичних фестивалів (свято вина, тижні фігурного ковзанярства, лицарські турніри, спортивні змагання лижників-непрофесіоналів, сноуборд-турнір, велозмагання та ін.); розробка велосипедних маршрутів різних ступенів складності; розвиток дельта- та парашутизму; спорудження аквапарків, пейнтбол-клубів, ковзанярських катків, дискотек, спортивно-оздоровчих закладів; розробка туристичних маршрутів типу „Героїчними стежками опришків”; промоція сімейного відпочинку та створення необхідної інфраструктури для туристів, що відпочивають сім'ями; забезпечення можливості замовлення відпочинку в Карпатському регіоні через інтернет.

Це дозволить: по-перше, розвинути туристичну інфраструктуру Карпатського регіону; по-друге, інтенсифікувати діяльність кооперативних організацій в регіоні; по-третє, покращити соціально-економічний стан регіону за рахунок збільшення надходжень до місцевого бюджету, розвитку суб'єктів господарювання, які долучаються до обслуговування туристів, збільшення зайнятості місцевих жителів та підвищення їх добробуту; по-четверте, популяризувати відпочинок в Українських Карпатах серед іноземних туристів.

Доцільність інвестування польських підприємств в розвиток туристичного кооперативу в селі Підгірці Львівської області обумовлюється спільною україно-польською культурно-історичною спадщиною, адже Підгорецький замок було збудовано в XVII ст. польськими архітекторами для польських шляхтичів, протягом наступних століть ним володіли і його розбудовували як польські магнати, так і українські інтелігенти. І сьогодні Підгорецький замок може стати підвалиною україно-польської співпраці: там можна організувати спільні ярмарки, виставки, бізнесові зустрічі, наукові семінари, конференції

тощо. Це також сприятиме розвитку рекреаційного, пізнавального, культурного, наукового, ділового туризму.

До слова, в післявоєнні роки в практиці міжнародного туризму швидкими темпами розвивається такий вид, як парадорес. Парадорес (англ. *parade* – виставляти на показ) являє собою використання старовинних замків і палаців під туристичні готелі і для екскурсійних цілей, аби зберегти національний архітектурний спадок країни [1, С.177]. З огляду на це, видається доцільним для бродівських кооператорів (село Підгірці розташоване в Бродівському районі Львівської області) знайти колег з Польщі та зацікавити їх в інвестуванні коштів у реконструкцію Підгорецького замку та створенні культурно-історичного центру.

Реалізація такого проекту дасть змогу розширити діяльність споживчої кооперації району, збільшити обсяги роздрібного товарообороту, розвинути сферу послуг по обслуговуванню туристів, за рахунок збільшення потоку туристів та, відповідно, додаткових коштів вивести рівень обслуговування на високий європейський рівень. Інтерес польської сторони обумовлюється, перш за все, тим, що Підгорецький замок є частиною польської історії і навіть сьогодні його відвідує велика кількість польських “сентиментальних” туристів. Економічний інтерес полягає в тому, що вкладені інвестиції сприятимуть популяризації села Підгірці та приваблять ще більшу кількість туристів, що гарантує короткий термін окупності інвестицій.

Інвестиції польських підприємців можна використати на реконструкцію замку та призамкового парку, а також на будівництво готелю неподалік від замку, розвиток туристичної інфраструктури, що сприятиме розвитку туристичної галузі Львівської області та кооперативного сектора економіки області.

Як можна бачити з викладеного, кооперативний сектор здатен позитивно впливати на розвиток української економіки не лише в контексті розвитку галузей торгівлі, заготівель, виробництва, громадського харчування: міжнародне кооперативне співробітництво здатне сприяти розвитку зеленого туризму в Україні, що, в свою чергу, повинно позитивно вплинути на соціально-економічний розвиток сільських місцевостей, підвищити зайнятість сільського населення і через ланцюгову реакцію інтенсифікувати розвиток кооперації на селі. Подальший розвиток цього напрямку передбачається в контексті розробки більш детальних проектів міжнародної співпраці між українським кооперативними організаціями та кооперативами ЄС в сфері розвитку зеленого туризму.

Література:

1. Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Внешнеэкономические связи: Учеб. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 544 с.
2. Моренова Н.Ю. Міжнародна кооперативна співпраця як інструмент секторальної економічної інтеграції України в ЄС // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – Сб. науч. трудов. – Донецк: ДонНУ. – 2005. – С. 210-216.
3. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) “Шляхом Європейкої інтеграції” / Авт. кол.: А.С.Гальчинський, В.М.Геєць та ін.; Національний інститут стратегічних досліджень, Інститут економічного прогнозування НАН України, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
4. Report of the International Co-operative and Associative Tourism Organisation (TICA) to the General Assembly. ICA Review, Vol. 91 No.2 // www.coop.org.
5. Statues of Tourism International Co-operative and Associated (TICA), 1991. // www.coop.org.
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про затвердження заходів щодо розвитку іноземного та внутрішнього туризму” від 27.06.2003 р.
7. Михайліченко Г., Шевелєв А. Класифікація засобів розміщення туристів у сільській місцевості // Вісник КНТЕУ. – 2003. - №6. – С. 97-104.